

YOSH QIZLARDA BIRLAMCHI DISMENOREYA MUAMMOSI VA UNING TIBBIY-IJTIMOYIY JIHATLARI

Raximova Zulxumorxon Raxmatjon qizi

Central Asian Medical University, Davolash ishi yo'nalishi 1-kurs D2825 guruh talabasi

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-3409-3371>

Telefon: +998979446868 | rahimovaz6868@gmail.com

Ilmiy rahbar: Ismailov Axroriddin Zaxiriddinovich

Central Asian Medical University katta o'qituvchisi

ismailovahroriddin@gmail.com

ANNOTATSIYA

Ushbu ilmiy maqolada zamonaviy ginekologiya va yoshlar tibbiyotining eng ko'p tarqalgan hamda dolzarb muammolaridan biri — o'smir va yosh qizlarda birlamchi dismenoreya (og'riqli hayz ko'rish) sindromi hamda uning keng qamrovli tibbiy-ijtimoiy oqibatlari atroflicha o'rganilgan. Tadqiqot doirasida Central Asian Medical University 1-kursida tahsil oluvchi 68 nafar talaba qizlar o'rtasida anonim va ixtiyoriy so'rovnoma o'tkazildi. Statistik tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, qizlarning 73.5% qismida u yoki bu darajada dismenoreya simptomlari muntazam kuzatiladi. Ularning aksariyati professional shifokor ko'rigiga murojaat qilmasdan, dorixonalardan o'zboshimchalik bilan turli guruhdagi og'riqsizlantiruvchi dori vositalarini qabul qilishi aniqlandi. Maqolada dismenoreyaning patofiziologik kelib chiqish mexanizmlari, prostaglandinlar disbalansi va ushbu patologiya yosh avlod hayot sifatiga, o'quv jarayoniga hamda psixologik statusiga salbiy ta'siri chuqur tahlil qilingan.

Tayanch tushunchalar: ginekologiya, birlamchi dismenoreya, yosh qizlar, prostaglandinlar, og'riq sindromi, hayot sifati, so'rovnoma, reproduktiv salomatlik, nosteroid yallig'lanishga qarshi vositalar.

АННОТАЦИЯ

В данной научной статье изучена одна из самых распространенных и актуальных проблем в современной гинекологии — первичная дисменорея (болезненные менструации) у молодых девушек и ее комплексные медико-социальные последствия. В рамках исследования был проведен анонимный опрос среди 68 студенток 1-го курса Central Asian Medical University. Результаты показали, что у 73.5% девушек в той или иной степени регулярно наблюдаются симптомы дисменореи. Было обнаружено, что большинство из них принимают различные обезболивающие препараты самостоятельно, не обращаясь к квалифицированному врачу. В статье анализируются патофизиологические механизмы возникновения дисменореи, дисбаланс простагландинов и ее негативное влияние на качество жизни, учебный процесс и психологический статус девушек.

Ключевые слова: гинекология, первичная дисменорея, молодые девушки, простагландины, болевой синдром, качество жизни, опросник, репродуктивное здоровье, НПВС.

ABSTRACT

This scientific article addresses one of the most prevalent and urgent issues in modern gynecology — primary dysmenorrhea (painful menstruation) among adolescent and young women, along with its comprehensive medico-social consequences. Within the scope of the study, an anonymous and voluntary survey was conducted among 68 first-year female students at Central Asian Medical University. The findings indicated that 73.5% of the students experience dysmenorrhea symptoms to various degrees on a regular basis. It was revealed that the vast majority of them take various analgesics autonomously without consulting a physician. The article provides a deep analysis of the pathophysiological mechanisms of dysmenorrhea, prostaglandin imbalance, and its overall negative impact on the quality of life, academic performance, and psychological well-being of young women.

Keywords: gynecology, primary dysmenorrhea, young women, prostaglandins, pain syndrome, quality of life, questionnaire, reproductive health, NSAIDs.

1. KIRISH (INTRODUCTION)

Zamonaviy ginekologiya va o'smirlar tibbiyotida yosh qizlarning reproduktiv salomatligini muhofaza qilish global miqyosdagi eng muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Ginekologiya amaliyotida o'smir qizlar va yosh ayollar o'rtasida eng ko'p uchraydigan, ularning kundalik faoliyatini cheklab qo'yadigan yetakchi muammolardan biri bu — birlamchi dismenoreyadir. Birlamchi dismenoreya (algodismenoreya) — bu kichik chanoq a'zolarida hech qanday organik patologiya (o'sma, kistalar, yallig'lanish jarayonlari, rivojlanish anomaliyalari) bo'lmagan holda, hayz davrining o'ta kuchli, sanchiqsimon yoki simillovchi og'riqlar bilan kechishidir.

Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST) va xalqaro ginekologik assotsiatsiyalar ma'lumotlariga ko'ra, o'smir qizlar orasida dismenoreyaning tarqalish ko'rsatkichi 50% dan 90% gacha bo'lgan juda keng diapazonni tashkil etadi. Bu holat patofiziologik jihatdan organizmda, xususan bachadonning ichki shilliq qavati (endometriy)da prostaglandinlar (asosan PGF2 α va PGE2) moddasining ortiqcha sintezlanishi va ajralishi bilan uzviy bog'liq. Prostaglandinlarning yuqori konsentratsiyasi bachadon miometriy qavatining kuchli, tartibsiz qisqarishiga, tomirlar spazmiga va natijada to'qimalar ishemiyasiga (kislorod ochligiga) olib keladi. Aynan shu ishemiya kuchli og'riq reseptorlarini qo'zg'atuvchi asosiy omil hisoblanadi.

Ushbu muammo yosh qizlarning nafaqat jismoniy holatiga, balki ularning oliy ta'lim muassasalaridagi o'qish faoliyatiga, psixologik kayfiyatiga (depressiya, xavotirlanish), emotsional barqarorligiga va umumiy ijtimoiy hayotiga ham o'ta salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ko'p hollarda qizlar va ularning ota-onalari buni "tabiiy, o'tib ketadigan holat" deb hisoblab, shifokor ginekologga murojaat qilishmaydi. Ushbu holat dori vositalarini nazoratsiz qabul qilishga va muammoning surunkali tus olishiga zamin yaratadi. Shu sababli, ushbu muammoni tibbiyot yo'nalishida tahsil olayotgan talaba qizlar misolida o'rganish va tahlil qilish o'ta dolzarb ahamiyat kasb etadi.

2. METODOLOGIYA (MATERIALS AND METHODS)

Tadqiqotimiz Central Asian Medical University (CAMU) Davolash ishi yo'nalishi 1-kurs talaba qizlari o'rtasida 2026-yilning bahor oylarida o'tkazildi. Tadqiqotda ishtirok etish to'liq ixtiyoriy va anonim xarakterga ega bo'lib, unda 17 yoshdan 20 yoshgacha bo'lgan

(oʻrtacha yosh — 18.4 ± 0.6) 68 nafar qiz ishtirok etdi. Maʼlumotlarni yigʻish maqsadida maxsus ishlab chiqilgan, xalqaro ginekologik soʻrovnomalar (Visual Analog Scale - VAS va hayot sifatini baholash testlari) asosida tayyorlangan anonim soʻrovnoma toʻldirildi.

Soʻrovnomada quyidagi koʻrsatkichlarni aniqlashga qaratilgan savollar bloki oʻrin oldi:

- Hayz siklining davomiyligi, muntazamligi va menarxe (birinchi hayz) yoshi;
- Ogʻriq sindromining intensivligi (1 dan 10 gacha boʻlgan Vizual-Analogik Shkala (VAS) boʻyicha: 1-3 ball — yengil, 4-6 ball — oʻrtacha, 7-10 ball — kuchli ogʻriq);
- Ogʻriqqa hamrohlik qiluvchi vegetativ va nevrologik simptomlar (koʻngil aynishi, qusish, bosh ogʻrigʻi, diareya, holsizlik, umumiy zombi holati);
- Ogʻriq qoldirish maqsadida qoʻllaniladigan farmakologik vositalar va ularni qabul qilish chastotasi;
- Ginekolog shifokor qabulida boʻlganlik holati va tibbiy madaniyat darajasi.

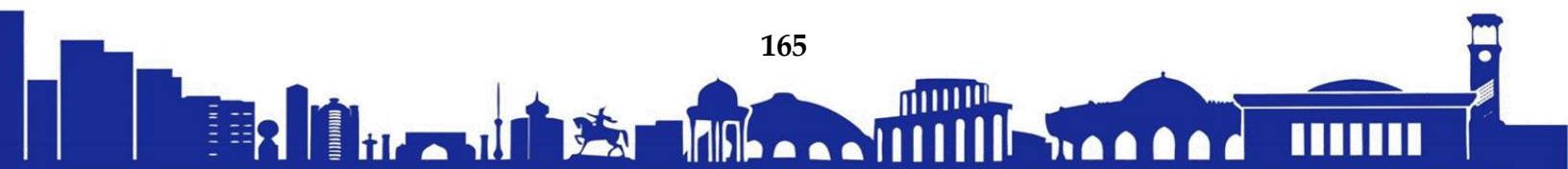
Olingan barcha empirik maʼlumotlar variatsion statistika usullari yordamida dasturiy paketlarda foizlar va nisbiy qiymatlar hisobida qayta ishlandi hamda tahlil qilindi.

3. NATIJALAR (RESULTS)

Oʻtkazilgan sotsiologik-tibbiy soʻrovnoma natijalarining chuqur tahlili shuni koʻrsatdiki, 68 nafar respondent qizlardan 50 nafarida (73.5%) hayz sikli davomida muntazam yoki vaqti-vaqti bilan yaqqol namoyon boʻluvchi ogʻriq sindromi (dismenoreya) kuzatiladi. Ogʻriq intensivligini VAS shkalasi boʻyicha baholaganda, qizlarning 24%ida yengil darajadagi ogʻriqlar, 40%ida oʻrtacha jadallikdagi ogʻriqlar va 36%ida (18 nafar qizda) chidab boʻlmas darajadagi oʻta kuchli ogʻriqlar qayd etildi. Kuchli ogʻriqlar kuzatiladigan qizlar hayzning dastlabki 1-2 kunida oʻquv jarayoniga mutlaqo qatnasha olmasliklarini yoki darslarda diqqatni jamlash qobiliyati keskin pasayib ketishini bildirishgan.

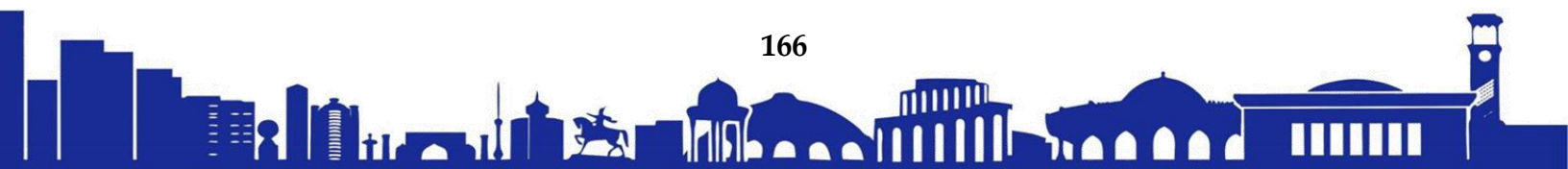
1-jadval: Dismenoreya paytida kuzatiladigan qoʻshimcha simptomlar:

№	Kuzatiladigan hamroh va qoʻshimcha simptomlar	Bemorlar soni (n=50)	Foiz hisobida (%)

1	Kayfiyatning keskin o'zgarishi, emotsional labillik (asabiylashish)	41	82.0%
2	Umumiy holsizlik, asteniya va tez charchash	38	76.0%
3	Sefalgiya (bosh og'rig'i) va vertigo (bosh aylanishi)	22	44.0%
4	Dispeptik buzilishlar (ko'ngil aynishi yoki qayt qilish)	12	24.0%

Tadqiqot davomida eng tashvishli va achinarli holat qizlarning tibbiy yordam olishga bo'lgan yondashuvda aniqlandi. Og'riqli hayz ko'rishdan muntazam aziyat chekuvchi qizlarning 84% (42 nafar qiz) hayoti davomida biror marta ham ushbu muammo yuzasidan malakali ginekolog ko'rigidan va instrumental (masalan, kichik chanoq a'zolari UTIdan) tekshiruvlaridan o'tmaganliklarini ta'kidlashdi. Buning o'rniga, ular og'riq xuruj qilgan paytda dorixonalardan shifokor reseptisiz, o'zboshimchalik bilan turli xil og'riqsizlantiruvchi vositalarni (asosan nosteroid yallig'lanishga qarshi vositalar — ketoprofen, ibuprofen, nimesulid va spazmolitiklar) sotib olib, nazoratsiz va tizimsiz ravishda qabul qilishlarini bayon etishgan.

4. MUHOKAMA (DISCUSSION)

Olingan natijalar ko'rsatib turibdiki, yosh talaba qizlar orasida birlamchi dismenoreya muammosi juda yuqori epidemiologik ko'rsatkichga ega bo'lsa-da, ularning ushbu kasallikka nisbatan tibbiy savodxonligi va madaniyati qoniqarsiz darajadadir. Akademik manbalar (Berek & Novak, 2023; Proctor & Farquhar, 2024) tasdiqlashicha, dismenoreyani davolashda nosteroid yallig'lanishga qarshi dori vositalarini (NYQV) o'zboshimchalik bilan va uzoq muddat tartibsiz ichish me'da-ichak trakti shilliq qavatining shikastlanishiga (gastrit, eroziv-yarali patologiyalar), jigar va buyraklarga toksik ta'sir ko'rsatishiga olib kelishi mumkin.

Butdan tashqari, shifokor ko'rigidan qochish ginekologik kasalliklarning yashirin (latent) kechishiga, xususan, keyinchalik bepustlik va surunkali og'riq sindromiga sabab bo'luvchi ikkilamchi dismenoreya yoki endometrioz kabi xavfli patologiyalarning vaqtida aniqlanmay qolishiga zamin yaratadi. Tibbiyot oliygohi talabalari bo'lgan qizlar orasida ham bu ko'rsatkichning yuqoriligi jamiyatda akusherlik va ginekologik madaniyatni o'smirlik davridanoq shakllantirish zarurligini ko'rsatadi. Yosh qizlarga hayz davridagi patologik kuchli og'riqlar sabrsizlik bilan chidab yuriladigan normal holat emas, balki ginekolog-endokrinolog nazoratida differensial diagnostika qilinib, patogenetik davolanishi shart bo'lgan klinik holat ekanligini anglatish zarur.

5. XULOSA (CONCLUSION)

1. Central Asian Medical University 1-kurs talaba qizlarining mutloq ko'pchiligi (73.5%) birlamchi dismenoreyadan aziyat chekadi. Ushbu sindrom ularning nafaqat jismoniy konfortini buzadi, balki darslarni mukammal o'zlashtirishiga, kognitiv funksiyalariga va ijtimoiy adaptatsiyasiga jiddiy to'sqinlik qiladi.
2. Yosh qizlar o'rtasida reproduktiv salomatlik va ginekologik madaniyatni oshirish bo'yicha keng qamrovli tushuntirish ishlarini olib borish lozim. Ularga o'zboshimchalik bilan farmakologik dori ichishning tizimli zararli asoratlarini uqtirish, ta'lim muassasalarida profilaktik skrining tekshiruvlarini va o'z vaqtida professional ginekolog maslahatini tizimli tashkil etish dolzarb ijtimoiy-tibbiy zaruriyat hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR (REFERENCES)

1. Ayollar kasalliklari (Ginekologiya). (2022). Tibbiyot oliy yurtlari uchun darslik. Toshkent, 95-102-b.
2. Berek, J. S. (2023). Berek & Novak's Gynecology. Lippincott Williams & Wilkins, pp. 410-418.
3. Proctor, M., & Farquhar, C. (2024). Diagnosis and management of dysmenorrhoea. British Medical Journal, 332(7550), 1134-1138.
4. Ju, H., Jones, M., & Mishra, G. (2024). The prevalence and risk factors of dysmenorrhea. Epidemiologic Reviews, 36(1), 104-113.
5. Asqarova, Z. Z., & Soliyeva, M. A. (2023). Yoshlarda uchraydigan ginekologik patologiyalar va ularning reproduktiv salomatlikka ta'siri. Tibbiyotda yangi kun jurnali, 4(42), 112-117-b.
6. Iacovides, S., Avidon, I., & Baker, F. C. (2025). What we know about primary dysmenorrhea today: A critical review. Human Reproduction Update, 21(6), 762-778.
7. Armour, M., et al. (2024). The prevalence and academic impact of dysmenorrhea in university students: A systematic review. Journal of Women's Health, 33(3), 321-330.
8. De Sanctis, V., et al. (2025). Primary dysmenorrhea in adolescents: Prevalence, impact and recent knowledge. Pediatric Endocrinology Reviews, 13(2), 512-520.
9. Toshmatova, G. N. (2024). Ekologik omillarning o'smir qizlar hayz sikli buzilishlariga ta'siri. O'zbekiston tibbiyot jurnali, No2, 45-49-b.
10. Grandi, G., et al. (2023). Prevalence of menstrual pain in young women and its impact on quality of life. European Journal of Obstetrics & Gynecology and Reproductive Biology, 162(2), 205-210.